

Kdysi skvělé české zemědělství bojuje o holé přežití

PRAHA - České zemědělství v posledních dvaceti letech »jede z kopce«.

Zvolna, ale jistě klesá nejen výroba, ale i zaměstnanost v tomto důležitém oboru. Pokud to vyjádříme ve stálých cenách, je na dvou třetinách tehdejší (tedy před listopadem 1989) výroby, v zaměstnanosti dokonce na pouhé čtvrtině. Postupně Česká republika ztratila svoji soběstačnost téměř ve všech zemědělských komoditách s výjimkou obilovin, řepky a mléka.

Stále narůstá záporné saldo zahraničního agrárního obchodu. Vyvázejí se z ČR suroviny a dováží stále více potravinářských výrobků. Uvádí to ve své zprávě z počátku února letošního roku zpráva Zemědělského svazu ČR. Podle ní se vývoj českého zemědělství výrazně zhoršil v uplynulém roce, ve kterém se ceny zemědělských výrobců snížily o čtvrtinu. Například pokles tržeb v zemědělství za rok 2009 oproti roku 2008 dosáhl 20 miliard korun! Nejvíce, polovinou, se na snížení podílel propad cen obilí, následovaný snížením tržeb za mléko o šest miliard korun.

A přidejme další informace. Ve srovnání s rokem 2003 (tedy předtím, než Česká republika vstoupila do Evropské unie) současná výroba hovězího masa se snížila o 23 procent, vepřového o 30 procent, mléka o 7,6 procenta. V loňském roce však výrazně vzrostly dovozy masa. Hovězího o 13 procent, vepřového o 19 procent a drůbežího o 22 procent. Vyjádřeno v cenách, tak za rok 2009 byly dovozy masa v objemu zhruba 16 mld. Kč, naproti tomu vývoz obilovin dosáhl přibližně 2,5 mil. tun, což je v podstatě jedna třetina roční produkce. A pokud jde o saldo zahraničního obchodu, to v roce 2008 činilo minus 23,3 mld. Kč, v roce 2009 vzrostlo na snad až neuvěřitelných minus 29,0 mld. Kč.

Příčiny poklesu zemědělství

»Příčinou poklesu českého zemědělství je zejména nerovnoprávné postavení nových členských zemí EU10 (12) vůči starým zemím EU15, a to již od první asociační dohody ČSFR v roce 1991, druhé dohody za ČR platné od roku 1995 a od dohody o přistoupení k EU z roku 2003. To stále trvá,« řekl Haló novinám poslanec Josef Šenfeld (KSČM), člen zemědělského výboru Poslanecké sněmovny.

Podle Šenfelda na tento vývoj mělo rovněž velmi významný negativní vliv tzv. transformační období, kdy se zásadně změnilы majetkové vztahы v podnikatelské struktuře na venkově, došlo k restitucím půdy a zemědělského majetku, nastala transformace zemědělských družstev a privatizace státních statků. Vlivem transformace došlo k výrazným strukturálním změnám v rostlinné i živočišné výrobě. To vše vedlo k omezení konkurenceschopnosti celého zemědělství České republiky. Důsledky těchto změn se promítají ve výsledcích zemědělství dosud. Zemědělci rovněž nesměli získat majetkové účasti ve zpracovatelských podnicích. A v současné době dochází k nerovnému postavení prvovýroby ve vztahu ke zpracovatelům, a zvláště k obchodním řetězcům.

»Podmínky přijetí do EU znamenaly jedno, a to stanovení výrobních kvót a dalších omezení. To samozřejmě souviselo i s dalšími dopady na ekonomiku. Až do roku 2004 byly zemědělské podniky ziskové jenom výjimečně. V důsledku toho se podniky, ale i celé odvětví, vnitřně značně zadlužily. Ekonomickou 'rovnováhu' zajišťovaly podniky především tím, že netvořily zdroje na obnovu investic,« uvádí se v jednom z diskusních příspěvků odborné skupiny sekce zemědělství při ÚV KSČM. Podle tohoto příspěvku se sice ekonomická situace většiny zemědělských podniků po roce 2004, tedy po vstupu do EU, zlepšila, ale na druhé straně průměrná míra jejich ziskovosti byla stále nízká. Cenové výkyvy mají na jednotlivé podniky výrazné dopady.

Disproporce mezi rostlinnou a živočišnou výrobou

Hluboký propad českého zemědělství doslova zasáhl jeho nosné pilíře. Změna narušila základní proporce mezi rostlinnou a živočišnou výrobou. V důsledku toho byl narušen i vztah výroby k půdnímu fondu. Například, dnes jsme svědky toho, že vzniká velké množství biomasy bez náležitého ekonomického využití.

Vraťme se však k cenovým výkyvům a jejich dopadům do zemědělské výroby. Nejvýraznější je propad výkupních cen mléka. V polovině roku 2008 byly výkupní ceny jednoho litru mléka okolo 11 korun, zatímco v průběhu roku 2009 poklesly na úroveň nižší, než je šest korun za litr. Přičemž výrobní náklady se pohybují na hranici kolem osmi korun. Takže farmáři trátí zhruba dvě koruny z každého litru. I když se koncem loňského roku situace ve výkupních cenách trochu zlepšila, stále jsou pod úrovní výrobních nákladů. Takže dochází k situaci, že čím větší je objem prodaného mléka, tím větší jsou i ztráty zemědělského podniku. Farmáři se tuto situaci snaží řešit tím, že ztrátovou výrobu mléka částečně dotují z mírně ziskové rostlinné výroby, případně z jiných výrob, mnohdy i z těch, které nejsou přímo spojeny se zemědělstvím. Ale jak říkají, to nejde dělat do nekonečna.

Takže, nevznikne-li jistota, že se situace změní v »normální«, dojde k likvidaci farem na výrobu mléka. V roce 2009 oproti roku 2003 se snížily stavy skotu o 110 tisíc kusů, a z toho dojníc o 76 tisíc kusů. Přičemž jak zemědělci sami uvádějí, tak toto snižování stavů mléčného skotu může mít pro živočišnou výrobu u nás nedozírné následky. Protože se tím výrazně poruší rovnováha v živočišné a rostlinné výrobě. Obnova chovů skotu trvá několik let. Jen pro doplnění je třeba uvést, že se výrazně se snížily i chovy prasat, například chov prasnic až o padesát procent!

A jsme opět u mléka!

Téma mléko se dlouhodobě objevuje na stránkách našeho deníku. Ale nejen u nás. Pozornost mu věnují i v zahraničí. Problém nízkých výkupních cen mléka se totiž týká celé Evropské unie. EU se sice snaží zemědělcům pomoci různými podpůrnými opatřeními, ale v zásadě jde o to, aby se narovnal celosvětový trh s mlékem. V Haló novinách jsme nedávno uveřejnili rozhovor s Michalem Němcem, generálním ředitelem Českomoravského svazu mlékárenského, v němž se uvádí, že největší producent a hlavně obchodník na světovém trhu s mlékem - novozélandská společnost Fonterra - od dubna do září letošního roku sníží výkupní ceny mléka o sedm procent, takže toto její opatření významně ovlivní světový trh s mlékem a přirozeně se dotkne i České republiky. Nelze tedy očekávat, že by se v dohledné době výkupní ceny mléka výrazným způsobem zvýšily, spíše půjde jen o mírný nárůst. Naším zemědělcům v současné situaci nejde o to nějak výrazně na výrobě a prodeji mléka vydělávat. Stačilo by, aby výkupní ceny pokryly výrobní náklady. Ty totiž úzce souvisejí se zachováním stavu skotu. Ten se však, jak jsme již uvedli, stále snižuje. Přitom jde o nosný pilíř zemědělské soustavy, který se u nás vytvářel více než sto let! Jeho oslabení má pro zemědělství neblahé důsledky.

V rámci objektivitě musím uvést, že i u nás existuje řada zemědělských podniků, které nejsou orientovány na výrobu mléka. Dokonce ve skupině podniků fyzických osob je mnoho jednotek, neřku-li většina, s nízkým podílem živočišné výroby. Takové zaměření je pro ně velmi úsporné a ekonomicky výhodné. Ale v žádném případě, jak zaznělo v jednom z diskusních příspěvků odborné sekce zemědělství při ÚV KSČM, to není a neměl by být směr dalšího vývoje českého zemědělství.

V současné době se Česká republika, obdobně jako celý svět, potýká s dopady globální ekonomické krize. Dá se však říci, že velmi nepříznivá ekonomická situace českého zemědělství nevyplývá (řekl bych, zatím) z negativního působení hospodářské krize. Ta však nepochybně znásobuje dosavadní ekonomické těžkosti. Projevuje se to například klesajícími podporami z národních zdrojů, ze státního rozpočtu, problémy se získáním úvěrů od bank apod. Navíc čeští zemědělci jsou pod silným tlakem producentů z okolních zemí, zejména Německa a Polska. Svědčí o tom již zmiňované záporné saldo v agrárním obchodě v posledních letech.

Boj o dotace

Když už jsem se zmínil o klesajícím podílu dotací z národních plateb, tak je nutné si připomenout, že již v posledních dvou třech letech představitelé Agrární komory ČR a Zemědělského svazu ČR volali po tom, aby podíl národních dotací neklesal rok od roku, byl zachován alespoň na úrovni roku předcházejícího. Proto také poslanci při schvalování státního rozpočtu na rok 2010 přidělili zemědělcům dalších 1,5 miliardy korun. Jenže podle agrárníků to nestačí. Podle různých informací, které máme

k dispozici, chybí našim farmářům dalších pět až sedm miliard korun! I proto se představitelé Zemědělského svazu ČR a zemědělských odborů nedávno setkali s premiérem Janem Fischerem a snažili se od něho získat příslib dalšího dorovnání národních doplňkových plateb (tzv. TOP UP) z vnitřních zdrojů ministerstva zemědělství. Podle nich takové zdroje jsou. Například převedením části peněz, a to možná až dvou miliard korun, z rozpočtu Pozemkového fondu, který činí 3,7 mld. Kč, dále by se mohla přesunout až miliarda korun z Podpůrného garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF). Podle představitelů Zemědělského svazu by to bylo přijatelné řešení, které by přispělo k udržení zaměstnanosti v zemědělství a na českém venkově k přibrzdění poklesu zemědělské výroby. Premiér Fischer a ministr zemědělství Jakub Šebesta zemědělcům pomoc přislíbili.

»Pokud zemědělec nedostane zapláceno tak, aby pokryl svoje náklady na výrobu potravin, a to nejen prostřednictvím výkupní ceny, ale i dotací, tak by zrušení dotací vedlo k dramatickému zvýšení cen potravin na českém trhu. A tuto cenu by zaplatil spotřebitel,« řekl Haló novinám k otázce dotací z národních zdrojů poslanec Pavel Kováčik (KSCM), místopředseda zemědělského výboru Poslanecké sněmovny. Vždyť dotace jsou podle Kováčika pro mnohé zemědělské podniky otázkou jejich holého přežití, a to i za cenu zúžené reprodukce a mnohdy i reprodukce prosté, což je pro farmáře tragické.

Vyrovnaní podmínek »starých« a »nových« zemí EU

Stále totiž trvá situace, kdy rolníci z původních zemí Unie ve srovnání se zemědělci nových zemí jsou ve výhodě. Proto také existuje tlak nevládních agrárních organizací z nových zemí EU, aby se s podmínkami vyrovnání mezi starými a novými členskými státy, to je dorovnání přímých plateb, nečekalo až do roku 2013, do kdy platí stávající Společná zemědělská politika EU, ale aby se tyto podmínky vyrovnaly již v roce letošním. I když počátkem letošního roku byla ustavena nová Evropská komise (komisařem pro zemědělství se stal bývalý rumunský ministr zemědělství Dacian Cioloș), přesto nelze očekávat, že by se protekcionistická politika starých zemí EU, zejména Francie a Německa, nějak v dohledné době výrazně změnila.

»Má-li Společná zemědělská politika nadále existovat, musí skončit diskriminace nových členských zemí EU starými zeměmi. Dnes již není pochyb, že Společná zemědělská politika se musí reformovat. Ale nemělo by jít o reformu pro reformu, která by ve skutečnosti ještě více posílila postavení silných evropských zemí EU na úkor menších zemí. A to je hlavní úkol pro ty, kteří budou tuto reformovanou zemědělskou politiku plánovat, a to i z naší strany, tedy i pro instituce z České republiky. Není možné, aby Společná zemědělská politika byla jiná pro Německo, Francii a jiná pro Českou republiku, Slovensko či jiné státy,« dodal k tomu Kováčik.

Představitelé Agrární komory ČR i Zemědělského svazu ČR chtějí (a snaží se na úrovni nevládních zemědělských organizací EU), aby při jednáních o budoucnosti Společné zemědělské politiky po roce 2013 byla prosazena myšlenka, že základem prosperity zemědělství musí být konkurenceschopná agrární produkce, a to zejména vůči USA, Austrálii a dalším potenciálním konkurentům, například Brazílii a Argentině. Mimo jiné navrhují, aby posílily přímé platby do zemědělství, a to o prostředky na modernizaci zemědělských podniků a o prostředky na ztížené přírodní podmínky.

Hlavní část plateb by se měla vyplácet na obhospodařovanou zemědělskou půdu při určitém zvýhodnění podniků se živočišnou výrobou. A určitou část vyplácet podle počtu pracovníků a tím také podpořit zaměstnanost na venkově. Program rozvoje venkova by měl být nadále financován z evropských i národních fondů. Mimo jiné by měly podpořit i nezemědělské činnosti na venkově.

Pokud jde o národní podpory, tak by se měly stanovit určité limity národních podpor, například procentně ve vztahu k přímým platbám. A do národních podpor započítávat i platby na sociální a zdravotní zabezpečení, pokud je za zemědělce platí stát. A nezahrnovat platby a dotace do daňového základu a tím posílit konkurenceschopnost zemědělských podniků při poklesu rozpočtu kapitoly unijního rozpočtu.

A na závěr požadují, aby se prosazovaly rovné podmínky ve Společné zemědělské politice v celé Evropské unii. A to počínaje rokem 2014. Z čehož plyne, že v krátké době je nutno vypracovat národní stanovisko k reformě Společné zemědělské politiky.

Chybí koncepce agrární politiky ČR

Představitelé Agrární komory ČR i Zemědělského svazu požadují, aby se urychleně vypracovala koncepce agrární politiky ČR. Jejich »volání« vyslyšel současný ministr zemědělství Jakub Šebesta, pod jehož vedením se ministerstvo zemědělství ujalos gesce v rámci tohoto úkolu.

Ovšem požadavek na vypracování koncepce agrární politiky ČR není nic nového. »KSČM již od počátku 90. let minulého století požadovala vypracování dlouhodobé koncepce agrární politiky ČR. Naše strana koncepci, či řekněme vizi českého zemědělství postrádá. Především by měla odpovídat zájmům všech občanů země, kterých se to týká. Vlastníkům pozemků, podnikatelských subjektů. A z pohledu přírody, krajiny, výroby potravin a zdroje pracovních příležitostí vlastně všech občanů této země,« řekl k tomu Šenfěld.

Podle Šenfělda toto vše musí být zakomponováno do rámce EU. Mělo by se usilovat o co nejracionalnější využití všech disponibilních předpokladů pro rozvoj vlastního zemědělství tak, aby byly zajištěny všechny základní funkce. Ty základní funkce musí být definovány. Mělo by být zdůvodněno a nastíněno, kam by měla směřovat výroba, abychom zachovali nebo docílili konkurenceschopnosti s výše uvedenými zeměmi. Měli bychom se vrátit k v současné době neoblíbenému termínu stanovení »společenské objednávky« a specifikovat ji do budoucnosti. Neboli vytvořit dlouhodobější plány produkce.

11. března 2010, Miroslav SVOBODA